

Predhodna objava/1.03

Mira Ivanovič

KRAJINSKI PARK KOLPA

Od ideje do razglasitve

Pobude o varovanju reke Kolpe in njenega ožjega območja so povezane s prebujanjem ekološke zavesti v Beli krajini v zvezi z onesnaženostjo reke Krupe s polikloriranimi bifenili (PCB) v začetku osemdesetih let.

Leta 1986 je bilo v Dolgoročni plan SRS

1986 - 2000 (Ur. l. SRS, št. 12/89, 36/90)

predlagano zavarovanje reke Kolpe za naravni spomenik in območja ob reki v zgornjem toku za regijski park Kočevsko.

Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto (ZVNKD) je začel leta 1991 na pobudo občine Črnomelj pripravljati strokovne osnove za razglasitev ožjega območja ob reki Kolpi, od Starega trga do Fučkovcev, za krajinski park. V strokovnih osnovah so temeljito predstavljeni objekti naravne in kulturne dediščine, razvojne usmeritve in varstveni režimi. Ministrstvo RS za okolje in prostor je omogočilo izdelavo ocene primernosti območij za krajinski park in temeljite začetne raziskave flore in faune. Obe nalogi sta služili za dokončanje strokovnih osnov za razglasitev parka in pripravo osnutka odloka, ki ga je leta 1995 pripravila občinska strokovna služba v sodelovanju z Ministrstvom RS za okolje in prostor in z Ministrstvom RS za kulturo. Na podlagi pripomb in dopolnitev na javnih obravnavah v vseh krajevnih skupnostih predlaganega parka se je pripravil predlog odloka o razglasitvi. Številna usklajevanja med kraji in strokovnimi službami je vodila posebej imenovana projektna skupina. Imenoval jo je župan občine Črnomelj. Odlok je občinski svet občine Črnomelj sprejel konec leta 1998.

Opis parka

Krajinski park Kolpa obsega okoli 6500 ha ožjega območja ob reki Kolpi, od Starega trga do Fučkovcev. Glavna naravna znamenitost parka je reka Kolpa s številnimi izviri, jamami in biološko pestrim obvodnim svetom. Posebnost parka je značilna kulturna krajina, ki jo oblikujejo stelniki in skrbno obdelan vrtačast kraški

Reka Kolpa, Radenci, foto: Mira Ivanovič

svet. Floristično in favnistično so zanimiva topla strma pobočja ob reki nad Radenci, Sodevci in pod Preloko ter Pobrežjem.

Na reki je nekoč klopotalo več mlinov in žag. Jezovi z značilno kamnito zgradbo so žal večinoma razdrti. O bogatem kulturnem življenju v preteklosti na tem območju pričajo arheološko bogata območja v okolici Radencev, Vinice in Preloke ter dva gradova: Vinica in Pobrežje. Skromne, vendar etnološko očarljive so vasi ob reki, kjer se domačini še danes ukvarjajo z domačo obrtjo: s pletarstvom, krašenjem pisanic, vezenjem; v okolici Adlešičev pa še znajo zavrteti kolovrat in statve ter skati domače laneno platno. Prav tu so se še ohranili prikučni ljudski običaji, ki jih domačini obujajo ob vsakoletnih etnoloških prireditvah.

Z odlokom o razglasitvi je v parku zavarovanih 41 kulturnih in 16 naravnih spomenikov.

Mlin v Bregu, foto: Mira Ivanovič

Varstvo in razvoj parka

Da bi bilo gospodarjenje kar najbolj racionalno, je območje parka razdeljeno na tri varstvene cone. **Prva varstvena cona** obsega poplavni pas reke in ponekod pomembnejše predele naravne in kulturne dediščine v okolici Preloke in Pobrežja. Za to cono velja najstrožji varstveni režim, ki omejuje gradnjo in posege, ki bi lahko razvrednotili naravne in kulturne danosti na tem območju. Večje poseganje na tem območju je onemogočeno tudi zaradi konfiguracije terena. **Druga varstvena cona** obsega pretežno kmetijsko obdelovalne površine in ostale gozdne površine, kjer je dopustna dosedanja tradicionalna raba prostora, **tretja varstvena cona** pa so območja naselij.

Za razvijanje naravnih in z delom pridobljenih vrednot ter za ohranitev zgodovinskih izročil se v skladu z navedenimi cilji normativnega varstva v okviru predpisanih režimov omogoča na območju parka razvoj le tistih dejavnosti, ki s svojimi posegi v prostor nimajo izrazitejših škodljivih vplivov na ohranjanje naravnih in

kulturnih vrednot parka. Med te dejavnosti spadajo zlasti kmetijstvo, gozdarstvo, kmečki oziroma izletniški turizem, gostinstvo, šport in rekreacija ter malo gospodarstvo.

V odloku o razglasitvi je predpisan sprejem programa varstva in razvoja za obdobje petih let. Ta mora vsebovati oceno stanja v parku, navedbo ciljev varstva in razvoja ter načinov uresničevanja teh ciljev, posebno opredelitev ukrepov za izboljšanje in preprečevanje škodljivih vplivov, popis načinov uresničevanja razvoja parka, prilagojenih davčnih in drugih vzpodbujajočih politik, subvencioniranja, nadomestil in spodbujevalnih posojilnih politik, izračun potrebnih sredstev in predvidene vire sredstev. Program mora prav tako vsebovati prostorske opredelitve načrtovanih razvojnih posegov, določitev primernih dejavnosti in smernice za njihov razvoj.

Odlok tudi določa, da so fizične in pravne osebe, ki se jim zaradi omejitev in prepovedi iz tega odloka bistveno poslabšajo obstoječi pogoji za pridobivanje dohodka in tega ni mogoče nadomestiti z dovoljeno dejavnostjo v okviru varstvenega režima parka oziroma razvojnih

Šokčev dvor, Žuniči 2 notranjost, foto: Dušan Štepec

Šokčev dvor, Žuniči 2, foto: Mira Ivanovič

usmeritev parka, upravičene do odškodnine ali nadomestila.

Namen in cilji normativnega varstva

Namen

Ožje območje ob reki je posebej zavarovano z namenom, da se ohranijo, raziskujejo in vzdržujejo naravne vrednote in objekti, kulturna dediščina, etnološke in arhitekturne značilnosti in kulturna krajina ter zagotovijo možnosti za ustrezen razvoj. Vzporedno s tem pa naj bi se izboljšali tudi življenjski pogoji prebivalcev v parku in v njegovi bližnji okolici.

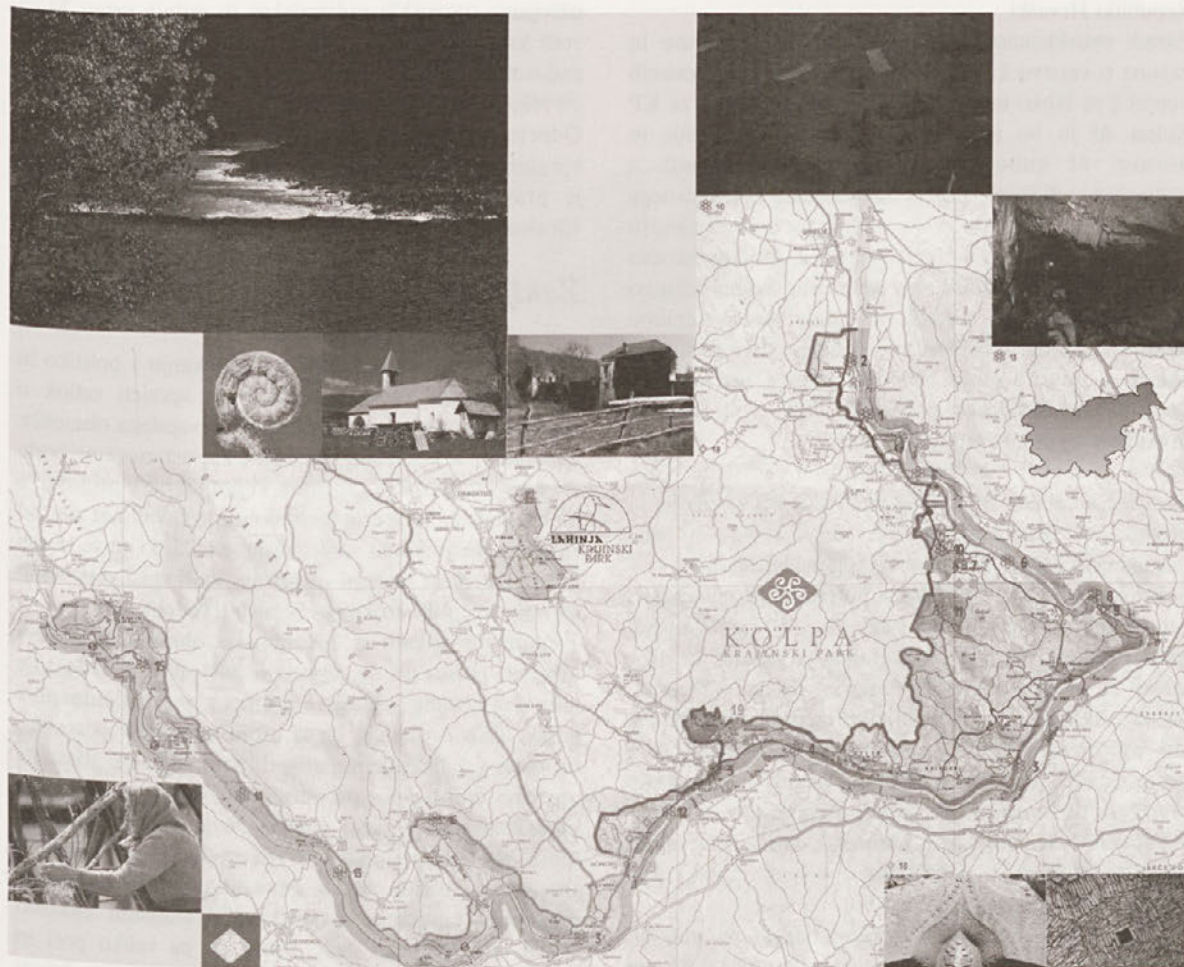
Cilji:

- zagotoviti ohranjanje in varovanje objektov naravne in kulturne dediščine,
- aktivno varovati posamezne naravne in kulturne spomenike,
- vzpodbujati razvoj dejavnosti in načina gospodarjenja, ki ne bo ogrožal naravnih in kulturnih vrednot območja,
- zagotoviti smotrnost izrabe prostora v posameznih varstvenih conah,
- zagotoviti ohranitev oziroma izboljšanje skladne podobe naselij in kulturne krajine,
- zagotoviti prioriteto razvojnih programov,
- zagotoviti označitev naravnih in kulturnih znamenitosti parka,

- ustanoviti službo za upravljanje parka z vsemi pristojnostmi, ki jih predpisuje zakon o ohranjanju narave,
- vzpodbuditi meddržavni projekt s sosednjo Republiko Hrvaško na področju varstva, ohranjanja in razvoja naravne in kulturne dediščine na obeh bregovih reke Kolpe.

Park danes

Postopki razglašanja parka so trajali kar dobrih sedem let. Park je razglašen dobra tri leta. Odlok o razglasitvi (Ur. l. RS št. 82/98) in zakon o ohranjanju narave jasno določata naloge in pristojnosti občine in države. Izvedenih je bilo zelo malo nalog, pristojnosti pa še niso porazdeljene. Zakon o ohranjanju narave (Ur. l. RS št. 56/99) v 166. členu določa, da se KP Kolpa šteje za naravno vrednoto državnega pomena, kar pomeni, da mora država pripraviti poseben predpis in določiti pristojnosti. Za usmerjen razvoj zavarovanega območja je neobhodno potrebno zagotoviti posebno službo, ki bo vodila vse aktivnosti, ki jih nalaga zakon o ohranjanju narave. Dejstvo je, da je to velika obveznost in odgovornost države, ki pa jo bo morala izpolniti tudi glede tega parka, saj gre za obmejni park z izjemnimi vrednotami prav na območju države, kjer se bo oblikovala šengenska meja. Ostaja še odprto vprašanje podobnega zagotavljanja varstva naravne in kulturne

Predstavitev Krajinskega parka Kolpa v zloženci

Kulturna krajina, Sinji vrh, foto: Mira Ivanovič

dediščine na drugem bregu reke Kolpe v sosednji Republiki Hrvaški.

Zaradi neusklajenosti zakona o ohranjanju narave in zakona o varstvu kulturne dediščine glede zavarovanih območij se lahko celo zgodi, da državna uredba za KP Kolpa, ki jo bo pripravilo Ministrstvo za okolje in prostor, 41 kulturnim spomenikom, razglašeni z občinskim odlokom, ne bo zagotavljala normativnega varstva. Prav gotovo se bodo razkrile številne nejasnosti v sistemu upravljanja tudi znotraj parka. Aktivno varstvo objektov kulturne dediščine v zavarovanih območjih bo treba še temeljito doreči, saj daje zavarovanemu območju identiteto in posebno kulturno vrednost, brez katere si zavarovanega območja narave ne moremo predstavljati. Zavarovano območje lahko tvorijo narava in ljudje v tesni medsebojni povezavi.

Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto je v sodelovanju z Ministrstvom RS za okolje in prostor in Ministrstvom RS za kulturo še med nastajanjem parka vodil obnovo kulturnega spomenika – Šokčevega dvora v Žuničih, za potrebe informacijskega centra parka. Obnova je stekla le do faze celovite prenovne stanovanjskega dela domačije. Danes bi dvor lahko že služil svoji novi funkciji, vendar so zaradi ukinitve akcije na obeh ministrstvih dela na dvoru že dve leti ustavljena. Odpira se le nepojasnjeno vprašanje, čemu vložiti toliko truda; objekt odkupiti, pripraviti vso potrebno dokumentacijo, začeti obnavljati v skladu z dorečenim terminskim planom, konservatorskim programom in vsemi potrebnimi dovoljenji in nato brez utemeljenih razlogov ustaviti delo.

Naslednja aktivnost, ki je v parku stekla na pobudo ZVNKD Novo mesto, je vključitev Agencije RS za

okolje in občine Črnomelj v nacionalni projekt oživljanje travniških sadovnjakov in sadnih vrtov, ki ga vodi kmetijsko-gozdarski zavod Novo mesto. Trenutno zadovoljivo sanirajo stara sortna sadna drevesa in vrbe ob reki.

Odperto je še obojestransko (slovensko-hrvaško) vprašanje reševanja sanacije jezov na reki Kolpi, kar pa je prav gotovo meddržavno strokovno in politično vprašanje.

Zaključek

Lahko rečemo, da je stroka v sodelovanju s politiko in širšo javnostjo uspela pripraviti in sprejeti odlok o razglasitvi naravoslovno in kulturno bogatega območja. Vse dokler se domačini in Občina kot ustanova ne bodo zavedali prednosti in omejitev, ki jim jih park prinaša, ta ne bo zaživel. Še vedno ga bodo obravnavali kot zlo, od katerega imajo korist samo posamezniki, ki so se znašli in so pri svojem početju »nevedni«, kajti vpisi varstvenih režimov v zemljiško knjigo še niso izvedeni.

Trenutno v skladu z zakonom o ohranjanju narave utečeno potekajo le upravni postopki – izdajanje naravovarstvenih soglasij in promet z nepremičninami v parku. Zakon določa, da si mora stranka v postopku prometa z nepremičninami pridobiti soglasje pristojne upravne enote po predhodnem soglasju pristojne organizacije za varstvo narave. Novi lastnik zemljišča mora ob tem podpisati še izjavo, da je seznanjen z varstvenimi režimi parka. Prav to določilo zakona je pristojnim upravnim in strokovnim službam naložilo veliko nepotrebnega dela, strankam pa veliko poti in nejevolje. Postopek bi bil lahko bolj preprost, želeni

rezultat pa prav tako dosežen.

Ustanavljanje novih parkov je zaradi še ne sprejete strategije zavarovanih območij Slovenije in nedorečenega funkcioniranja zavarovanega območja znotraj sistema vseh prisotnih resornih ministrstev trenutno le želja določenega kroga ljudi, ki v parkih vidi razvoj in možnost aktivnega varstva narave. Ali je država sposobna parke imeti in zanje skrbeti, tako kot to narekujejo zakoni, odloki in evropske direktive, je vprašanje, na katerega bo treba kmalu odgovoriti. Normativno varstvo KP Kolpa brez zagotovljenega aktivnega varstva in ohranjanja naravne in kulturne dediščine ter razvoja zavarovanega območja prinaša med ljudi nezadovoljstvo, katerega posledica je velikokrat namerno uničenje določene vrednote. Kakršnekoli sankcije zoper kršitelje odloka skoraj v vseh primerih pravno ne vzdržijo. In čemu potem vse te aktivnosti, ki jih vodimo za to ustanovljene strokovne službe?

S krajinskim parkom Kolpa prav gotovo ne moremo biti zadovoljni tisti, ki smo se zavzemali in pripravili vse za njegovo razglasitev kot tudi ne prebivalci parka, saj se z njim vse od razglasitve naprej v smislu navedenih ciljev varstva in razvoja parka ne dogaja nič. Naložili smo si le pisanje naravovarstvenih, kulturnovarstvenih in predhodnih soglasij, ki samo v nekaterih primerih dosegajo svoj namen.

Predica, foto: Mira Ivanovič

Viri in literatura:

IVANOVIČ, Mira et. al. 1995: Krajinski park Kolpa. Strokovne osnove za razglasitev, ZVNKD Novo mesto.

-- 2000: Krajinski park Kolpa. Zloženka o parku.

ODLOK o razglasitvi KP Kolpa. V: Uradni list RS, št. 82/1998.

